

An aerial photograph of a coastal region. A large, dark blue body of water occupies the left and center of the frame. A paved road with white dashed lines runs along the right side of the water, curving through the landscape. The land is mostly green, with patches of water and small islands. In the background, a line of wind turbines is visible on the horizon under a clear blue sky. The text 'GEBIEDSPAN GROENE HART NOORD' is overlaid in white, bold, sans-serif font in the lower right quadrant.

GEBIEDSPAN GROENE HART NOORD

Colofon

Het **Gebiedsplan Groene Hart Noord** is opgesteld door gebiedspartijen van de regiegroep Groene Hart Noord.

Versie 4 december 2025

Procesbegeleiding Bureau Buitenklank, ORG-ID

Vormgeving en illustraties Studio COWBOYJO

Strip Studio Ronald van der Heide

INHOUD

Overzicht 3

Inleiding 4

Leeswijzer, status en achtergrond 4

1 Partners en randvoorwaarden 8

2 Gebiedswaarden en opgaven 12

Het gebied en haar inwoners 12

Opgaven en uitdagingen in het gebied 14

3 Aan de slag 22

Werksporen met initiatieven 23

4 Vervolg voor uitvoering 28

5 Wat levert het gebiedsplan op? 32

Bijlagen

1 Betrokken partijen

2 Verdieping gebiedsanalyse en kaarten

3 Verdieping initiatieven

OVERZICHT

KAN METEEN (lopende/plukrijpe projecten)

LOPEND

- **2 WIS projecten** (incl. duurzame maatregelen);
- **Themabijeenkomsten Boeren-beraad** (kennisuitwisseling)
- **Polderlab Vrouw Venne**
- **Diverse individuele initiatieven**, vorming van samenwerkingen, etc.

PLUKRIJP

- **GBDA versterken**, heggen, hagen, landschapselementen planten
- **Kagerplassen project pilots**
- **Land van Wei en Water**
- **Pilots op bedrijven** (o.a. Perspectief in de polders, Fieldlab)
- **Plas-dras aanleg**
- **Versterken van De Wilck**
- **Beleefbaar landschap projecten** (SLA, bijenlandschap)

KOMENDE JAREN MEE AAN DE SLAG (ontwikkelprojecten)

- **Overkoepelend gebieds-initiatieven LTO Noord en Boerenberaad concretiseren en realiseren**
- **Gezamenlijk toekomstbeeld van GHN**
- **Inzetten op regionale kringlopen** (biomassa, mest)
- **Uitbreiding weidevogelbeheer**
- **Opzet nieuwe polderprocessen** (diverse initiatieven o.a. WIS)
- **Samenwerking Staatsbosbeheer en agrariërs** (Bentwoud, Zaanse Rietveld)
- **Natuur en recreatie plannen uitvoeren i.c.m. versterken ecologische zones** (o.a. Oostvliet-polder, Leidschendammerhout)

MOET OPGELOST WORDEN (systeemvragen)

- **Juridische borging:**
Een oplossing voor de PAS-problematiek, interimmers en andere vergunningen; onder-
vangen investeringsrisico's
- **Lange termijn doelen**
(doelsturing/gebiedsnormen)
aanscherpen, maar wel aan de slag
- **Ecologische winst verbinden aan economisch rendement**
(verdienmodellen)
- **Adaptief omgevingsbeleid en ondersteunend (grond)-instrumentarium**, met heldere ruimtelijke keuzes en oog voor de variatie in bedrijven
- **Lange termijn ondersteuning en coaching** voor borging gebieds-proces

INLEIDING

Voor u ligt het Gebiedsplan van Groene Hart Noord (GHN).

Aanleiding voor het gebiedsplan is de uitvraag van de provincie aan de gebieden om vanuit hen aan te geven wat de mogelijkheden zijn bij het realiseren van een toekomstbestendig landelijk gebied. De ingestelde regiegroep heeft met een veelheid aan gebiedspartijen die actief zijn in het Groene Hart Noord (GHN) de handschoen opgepakt met als resultaat dit in gezamenlijkheid opgestelde Gebiedsplan Groene Hart Noord. Hiermee krijgt de potentiële vervolfinanciering vanuit het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZHPLG) een concrete invulling.

Dit gebiedsplan focust op wat er vanuit het gebied gedaan wordt en gedaan kan worden; welk handelingsperspectief er wél is, welke samenwerkingen en initiatieven er lokaal wél mogelijk zijn. Het gebiedsplan is een eerste stap. De grondtoon is: 'we doen wat we kunnen en dat onderbouwen we zo goed mogelijk'.

Een vitaal landelijk gebied (2040) vraagt om tijd, aandacht, middelen en beleidsruimte om de gewenste effecten en stabiliteit van het Groene Hart Noord door en voor de betrokken gebiedspartijen vorm te geven. Het zal nog geruime tijd duren voor de gestelde opgaven (natuur, water, klimaat, vitale agrarische sector) gerealiseerd zijn en meetbaar effectief zijn. Daarom wil GHN nu stappen zetten. Ondernemers hebben daarvoor lange termijn betrouwbaarheid en voorspelbaarheid nodig. Dit gebiedsplan bevat randvoorwaarden om vanuit de gestelde ZHPLG-opgaven te komen tot duidelijke en bij voorkeur bredere gebiedsdoelen voor de (middel)lange termijn (15 jaar), met waardering en beloning voor wat er aan (ZHPLG) opgaven wordt gerealiseerd.

Er zijn geen grote natuurgebieden in GHN, waardoor voor de transitie van het landelijk gebied de landbouwgebieden centraal staan. Bij veel van de projecten en randvoorwaarden in het gebiedsplan is het belang van de agrariër groot.

Leeswijzer, status en achtergrond

Leeswijzer

Het gebiedsplan Groene Hart Noord bestaat uit de volgende onderdelen:

- **Hoofdstuk 1** Meer achtergrond over de betrokken partners en wat er voor de partners nodig is om dit gebiedsplan en de transitie van het landelijk gebied verder te kunnen realiseren.
- **Hoofdstuk 2** Een analyse van het gebied GHN en aan welke opgaven het gebiedsplan bijdraagt.
- **Hoofdstuk 3** De werksporen met initiatieven die het gebied kan bieden als eerste stap.
- **Hoofdstuk 4** Welk praktisch instrumentarium, welke financiën en welke samenwerkingsafspraken zijn nodig voor de volgende stap.
- **Hoofdstuk 5** Hoever komt dit gebiedsplan i.r.t. de opgaven uit de analyse van hoofdstuk 2.

Ga naast de boer staan

om de transitie mogelijk te maken

Status en totstandkoming

Het gebiedsplan is opgesteld in opdracht van de regiegroep GHN, met ondersteuning van onafhankelijke procesbegeleiders (gefaciliteerd door de provincie). Daarnaast is een ambtelijke werkgroep nauw betrokken geweest en heeft een brede groep aan belanghebbenden input kunnen leveren voor met name hoofdstuk 3 (zie bijlagen).

Na de afronding heeft de regiegroep gezamenlijk haar steun uitgesproken voor dit gebiedsplan vanuit de betrokken gebiedspartijen. Het gebiedsplan heeft geen juridische status en is in samenwerking opgesteld. Elk regiegroep-partner stemt in en is verantwoordelijk voor de initiatieven waar zij zelf over gaat of in deelneemt. Daarnaast staat de regiegroep als geheel achter de rode draad die in de diverse hoofdstukken over randvoorwaarden (H1), gebiedsopgaven (H2) en verdere samenwerking (H4) te lezen is. Vanwege o.a. de afhankelijkheid van benodigde financiering vanuit provincie of rijk, zal uitvoering of concretisering van initiatieven niet altijd direct mogelijk zijn. Ook zijn er nog stappen te zetten in monitoring en vergunningverlening.

Dit gebiedsplan is het begin van een adaptief en cyclisch proces. We verwachten zomer 2026 aanvullende en aangescherpte initiatieven in het plan te kunnen invoegen.

Achtergrond Transitie landelijk gebied

Nederland staat op een kantelpunt. Ecosystemen en het water- en bodemstelsel staan onder druk, waardoor het huidige voedselsysteem gericht op maximale productie en efficiëntie niet meer houdbaar is. Klimaatverandering zorgt voor steeds meer extreem weer en dit draagt bij aan risico's voor zowel onze voedselzekerheid als gezondheid (zie toelichting opgaven in hoofdstuk 2). Het is essentieel dat water en bodem meer sturend worden. Daarbij heeft het gebied een rijke landbouwgeschiedenis en waardevolle (cultuur)-landschappen die we willen behouden.

Ondanks dat dit grote thema's zijn ziet GHN vanuit intrinsieke motivatie mogelijkheden om als gebiedspartijen gezamenlijk stappen te zetten. Om de transitie naar een toekomstbestendig landelijk gebied, met een vitale landbouwsector, te ondersteunen.

Provincie en Rijk zijn eindverantwoordelijk voor het behalen van de doelen (zie fig. 1). De gebiedspartijen kunnen met hun gebiedskennis de brug slaan tussen algemene maatregelen vanuit EU, Rijk en provincie en de individuele (bedrijfs)maatregelen die ondernemers zelf kunnen nemen. In deze gebiedsgerichte aanpak spelen agrariërs een belangrijke rol. In het gebiedsplan kijken gebiedspartijen samen, op basis van korte lijntjes en praktische invullingen, ruimtelijk naar wat waar kan.

Daarbij is het belangrijk om realistisch te blijven over wat nu in GHN zelf kan, en wat er in totaal aan maatregelen moet gebeuren om alle opgaven te realiseren. Daarom is dit gebiedsplan een eerste stap. Ter illustratie: In het voorontwerp ZHPLG is in 2023 9 miljard geraamd voor de transitie van het landelijk gebied en bij de eerste tranche van het (destijds) transitiefonds is 188 miljoen gekregen; <2,5% van het benodigde bedrag. Ook SANE schetst dat de Provincie Zuid-Holland maximaal 10% kan bijdragen aan doelbereik, voor de overige 90% is het Rijk aan zet.

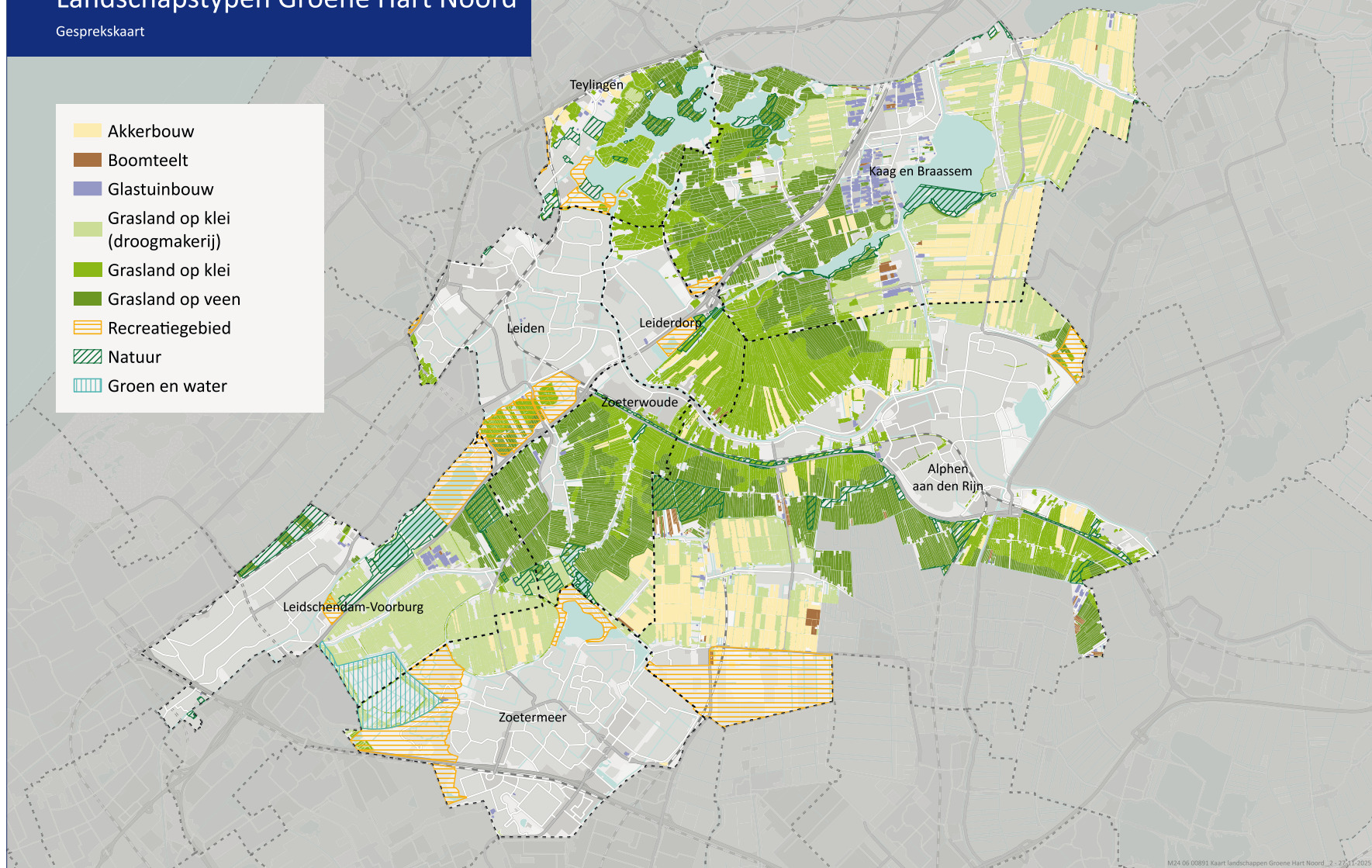
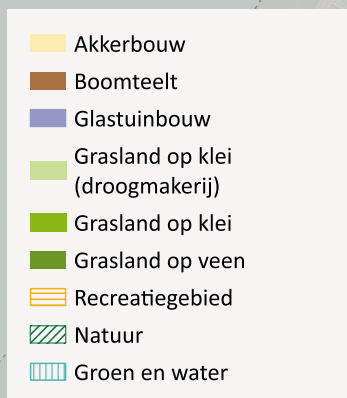
Desondanks laat dit gebiedsplan zien waar de kansen en mogelijkheden liggen, vanuit de overtuiging dat er geen transitie in het landelijk gebied mogelijk is zonder medewerking van de gebieden en samenwerking tussen de betrokken gebiedspartijen waar het om draait. Daar hoort naast het positieve geluid dat ondernemers aan de slag willen een realistisch verwachtingspatroon bij; er kan alleen verantwoordelijkheid gedragen worden voor de zaken waar je over gaat.

Figuur 1 De rol van het gebiedsplan als brug tussen de individuele (agrarisch) ondernemer en de provincie/Rijksbrede maatregelen.

Landschapstypen Groene Hart Noord

Gesprekskaart

M24 06 00891 Kaart landschappen Groene Hart Noord_2 - 2015-2025

Figuur 2 Buiten stedelijk gebied, natuur en recreatiegebied bestaat het agrarisch landschap (47%) uit: 31% gras op veen, 48% gras op klei (incl. droogmakerij), 19% akkerbouw, 1% boomteelt, 1% glastuinbouw. Percentages per gemeente plus overig grondgebruik in bijlage. PZH en gemeentegrenzen kunnen afwijken, er zijn geen rechten aan deze kaart te ontleen.

PARTNERS EN RANDVOORWAARDEN

PARTNERS EN RANDVOORWAARDEN

De samenwerking tussen alle partijen is in Groene Hart Noord in opbouw. Andere gebieden kennen samenwerkingsverbanden van al tientallen jaren, dat is in GHN nog niet het geval. Een aantal van de gemeenten zijn ook onderdeel van meerdere deelgebieden. Om het vertrouwen verder te versterken en samen te kunnen bouwen aan een toekomstbestendig landelijk gebied zijn er door de gebiedspartijen een aantal randvoorwaarden gesteld. Hieronder staat per partner die betrokken is bij het gebiedsplan wat er voor hen nodig is.

LTO Noord en Boerenberaad

LTO Noord en Boerenberaad zijn de twee belangrijkste agrarische vertegenwoordigers in het gebied. Boerenberaad is opgericht eind 2023. Voor GHN is van LTO Noord de afdeling Groene Hart betrokken. LTO Noord schrijft parallel aan het gebiedsplan een eigen gebiedsofferte "Regie en Perspectief" in fases dat op onderdelen een overlap kent met dit gebiedsplan. Boerenberaad ontwikkelt "Agrarische structuurverbetering in GHN" als gebiedsbod.

Om als agrariër te kunnen ondernemen is het essentieel om te werken met heldere doelen voor de (middel)lange termijn (15 jaar) en om een voorspelbare en betrokken overheid als partner te hebben. Anders is het niet mogelijk om langetermijninvesteringen te doen. Daarbij is duidelijkheid over PAS-melders, opstarten van vergunningverlening en het wegnemen van de zorgen over SANE essentieel. Hiervoor zijn concrete, haalbare doelen nodig op zowel provinciaal als Rijksniveau nodig. Er bestaat een grote voorzichtigheid om niet te vroeg te starten met activiteiten vanwege de onzekerheid voor de toekomst.

Provincie Zuid-Holland

De provincie staat aan de lat voor verschillende wettelijke opgaven voor natuur, water en klimaat. Zij realiseert zich dat stappen zetten richting deze opgaven alleen kan in samenwerking met partners. Daarnaast vindt de provincie het belangrijk om met draagvlak te werken aan de opgaven in het landelijk gebied.

Daarom kiest de provincie ervoor om gebiedsgericht aan de opgaven te werken, met partners, dicht bij de praktijk. Ze faciliteert hiervoor gebiedsprocessen. In die gebiedsprocessen zit de provincie als gelijkwaardig gebiedspartner aan tafel. Hiermee zijn de lijntjes kort en kan de provincie kennis inbrengen, meedenken over wat kan en vroegtijdig aangeven wat er niet kan. Zo kan zij mede richting én uitvoering geven aan de gezamenlijke aanpak voor het landelijk gebied.

Gebiedsgerichte samenwerking is echter niet het enige spoor waarlangs de provincie werkt in het landelijk gebied. Ook is de provincie bevoegd gezag vergunningverlener, en is de provincie verantwoordelijk voor een goede ruimtelijke ordening op het provinciale en regionale schaalniveau. De provincie stuurt met haar omgevingsbeleid op het bereiken en in stand houden van een goede kwaliteit van de leefomgeving. Daarmee heeft de provincie, naast de rol als gebiedspartner, ook een rol als gebiedsautoriteit. Dit betekent dat de provincie helder moet zijn in elk gesprek vanuit welke rol zij aan tafel zit om onduidelijkheid te beperken.

Gemeenten

GHN bestaat uit 8 diverse gemeenten. Drie gemeenten liggen in meerdere ZHPLG deelgebieden. Door de diversiteit aan gemeenten zijn de gewenste randvoorwaarden divers. De gemeenten met het grootste oppervlak landelijk gebied en de meeste agrariërs zijn: Alphen a/d Rijn (in GHN zonder Boskoop en Aarlanderveen), Zoeterwoude en Kaag en Braassem. Daarnaast hebben o.m. Teylingen (zonder bollenstreek) en Leidschendam-Voorburg (alleen Stompwijk) nog diverse agrarisch ondernemers. De agrarische gemeenten willen langjarig toekomstperspectief bieden aan hun agrarisch ondernemers. Daarnaast is het nodig dat in ruimtelijke ordening (RO) en omgevingsbeleid de samenwerking met de provincie en het waterschap soepel verloopt, zodat er gezamenlijk gebouwd kan worden aan het landelijk gebied Leiden, Leiderdorp en Zoetermeer zijn meer stedelijk en daarmee agendalid. Zij nemen bestuurlijk kennis van de resultaten en dragen bij aan specifieke initiatieven. GHN is belangrijk voor deze gemeenten, aangezien een goede verbinding tussen stad en platteland bijdraagt aan recreatie, korte ketens en natuurbeleving.

Hoogheemraadschap van Rijnland

Het hoogheemraadschap is verantwoordelijk voor het waterbeheer in het gebied. Voor Rijnland is het essentieel dat een toekomstbestendig watersysteem gewaarborgd is en de maatschappelijke functies duurzaam te faciliteren zijn. Rijnland ziet echter dat de druk op het gebied en het watersysteem toeneemt door klimaatverandering en ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. De opgaven voor het landelijk gebied dragen daar ook aan bij.

Voor Rijnland is het daarom een voorwaarde dat er zo snel mogelijk onder regie van de provincie, samen met de partners werk wordt gemaakt van een toekomstvisie voor het landelijk gebied. Niet alleen per deelgebied, zoals in GHN, maar ook gebiedsoverstijgend, omdat er ook gebiedsoverstijgende opgaven en vraagstukken zijn. Rijnland vindt dat een lange termijnvisie en ruimtelijke keuzes noodzakelijk zijn om te kunnen beoordelen of de eventuele negatieve effecten van op zichzelf staande initiatieven acceptabel zijn en de investeringen doelmatig.

9

Een substantieel deel van GHN bestaat uit veenweidegebieden. Specifiek daarvoor heeft Rijnland in de [nota veenweide](#) beschreven welke voorwaarden Rijnland stelt aan vernatting, wat Rijnlands eigen inzet is en wat Rijnland van anderen nodig heeft in gebiedsprocessen.

Terrein beherende organisaties (TBO's)

In dit gebied zijn geen grote natuurgebieden. De Wilck is het enige N2000 gebied. Natuurgebieden zijn in beheer bij Staatsbosbeheer en Zuid-Hollands Landschap.

Voor de TBO's is het belangrijk dat er meer begrip ontstaat voor het algemene belang (het natuurbelang) dat zij vertegenwoordigen.

Overige partijen gebiedsplan

In GHN zijn natuurlijk nog veel meer partijen actief die werken aan initiatieven die bijdragen aan de transitie van het landelijk gebied. Denk bijvoorbeeld aan: Groene Klaver, Wij.land, Fieldlab Groene Hart Noord, PPP-Agro, Stichting Wei & Water, Rijn & Gouwe Wiericke, Land van Ons, Rabobank, Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland (NMF), Stichting Landschapsfonds Alphen (SLA), Stichting Groen Licht, Hoopheggen, Groene Cirkels Bijenlandschap, Universiteit Leiden, Wageningen Research (WR) en nog velen meer.

Deze partijen doen mee in de initiatieven en projecten (hoofdstuk 3), maar zijn geen onderdeel van de regiegroep.

GEBIEDSPROCES GROENE HART NOORD

Er komen veel opgaven af op het landelijk gebied

Onze boeren kunnen, willen en moeten zich aanpassen.

Een mooi divers landschap kan bovendien niet zonder vitale landbouw.

Toekomstperspectief is daarbij belangrijk.

Dit gebiedsplan bevat ruim 20 gezamenlijke initiatieven die bijdragen aan de opgaven en doelen.

Het gebiedsplan is de eerste stap. Hiermee willen we graag samen met de Provincie verder.

Maar hoe hoog wordt de lat gelegd?

Ruud Raaij

ronaldvanderheide.nl

...en daarbij hebben we de juiste ondersteuning nodig

continue samenwerking

vast aanspreekpunt

erfcoach

extra geld bij verdere opschaling

ruimtelijke kaders

borging en toetsing

2

GEBIEDSWAARDEN EN OPGAVEN

GEBIEDSWAARDEN EN OPGAVEN

Het Groene Hart Noord is een van de meest karakteristieke, maar ook kwetsbare veenweidegebieden van Zuid-Holland. In het gebied vindt bodemdaling plaats, de waterkwaliteit en het watersysteem staan onder druk en de biodiversiteit neemt op diverse plekken af. Daarbovenop komen de effecten van klimaatverandering, zoals extremere droogte en neerslag, de druk van verstedelijking en benodigde ruimte voor energie. Deze uitdagingen grijpen diep in op het agrarische verdienmodel en op de leefbaarheid van het gebied.

In dit hoofdstuk is samengevat wat waarden en opgaven zijn in het gebied. Hoe ziet de agrarische sector eruit en wat kenmerkt het landschap? Waar zit de energie en is het gebied trots op? In het tweede deel staat beschreven welke opgaven op het gebied afkomen. Deze gaan over een toekomstbestendige en vitale agrarische sector en de gebiedsspecifieke invulling van de ZHPLG opgaven vanuit de provincie op natuur, water en klimaat. We vertegenwoordigen als gebied niet de doelen van de provincie, maar laten zien wat de concrete vraag vanuit de ZHPLG opgaven is, zodat zichtbaar is hoe de initiatieven daaraan bijdragen.

*Voldoende en betaalbaar voedsel heeft de mens
geëmancipeerd. De Leidenaar hoeft niet zelf
meer z'n aardappelen te rooien of op zoek
te gaan naar mest voor z'n groentetuin*

Het gebied en haar inwoners

Agrarische bedrijvigheid in het gebied

Het gebied omvat 8 gemeenten en bestaat qua landgebruik voor ~47% uit agrarisch land (zie fig. 1 en bijlagen). Veel van de agrarische bedrijven zijn (melk)veehouders. Het grootste deel van de agrariërs heeft (zicht op) een opvolger of is zelf <55 jaar. In het kader hieronder¹ staan enkele kengetallen. Veel van de agrarische bedrijven zijn kleinschalige familiebedrijven die relatief zelfstandig hun bedrijf runnen. Dorpen zijn dichtbij, boeren brachten van oudsher zelf hun producten naar de markt. Er zijn daarmee wat minder samenwerkingsstructuren en coöperaties dan in andere delen van de provincie. Indien noodzakelijk werken agrariërs bij voorkeur samen in kleine groepen, bijvoorbeeld binnen een polder.

1 Bron: Gebiedsscan provincie ZH oktober 2024, keukentafelgesprekken, WUR rapport 2024-143.

Groene Hart Noord: agrarische sector in cijfers

- GHN heeft 442 agrarische bedrijven; >65% veehouderijen, 24% tuinbouw, 6% akkerbouw, 4% gemend bedrijf en enkele fruit en hokdierbedrijven. Met 26.265 dieren (GVE), waarvan 76% melkvee^[A].
- Tussen 2021 en 2024 is 3% van de bedrijven gestopt en het aantal GVE is bijna gelijk gebleven^[A].
- >20% van de bedrijven neemt deel aan ANLb^[A].
- De meeste melkveehouderijen zijn "grondgebonden" (< 2,5 grootvee-eenheden/ha) en 39% is minder dan 25 ha groot^[A].
- Landgebruik: 47% agrarisch, waarvan 79% melkvee en 19% akkerbouw (zie kaart).
- Het Nederlandse deel^[C] van het agrocomplex in 2022 in Zuid-Holland omvat ~3,5% van de banen en 3,6% van de economie^[B]. Dit omvat alleen euro's geen maatschappelijke diensten.

[A] Basiskaart Agrarische Bedrijfsinformatie (BAB, 2021 en 2024).

[B] WUR rapport 2024-143: De sociaaleconomische situatie van het agrocomplex in de provincie Zuid-Holland in 2023.

[C] Productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen, inclusief de keten.

Ondernemers staan niet stil en het gebied ontwikkelt zich. Op diverse plekken lopen initiatieven die bijdragen aan het landschap en de vitaliteit van de agrarische sector. Dit gaat om pilots of (technische) projecten zoals het aanleggen van waterinfiltratiesystemen of natuurvriendelijke oevers, maar ook maatschappelijke projecten waar nieuwe coöperaties worden gevormd. Diverse van deze initiatieven zijn meegenomen in hoofdstuk 3. Ook doen veel bedrijven aan duurzaamheidsmaatregelen zoals deelname aan Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) of opwek van duurzame energie. De helft tot 2/3 van de bedrijven krijgt inkomsten uit neventakken of heeft neveninkomsten.

Een open agrarisch cultuurlandschap

Het landschap van het GHN is een open landschap. Het wordt van oost naar west doorsneden door de Oude Rijn en bevat alle kenmerken en landschapstypen die het Groene Hart (internationaal) bijzonder maken. Het buitengebied bestaat uit veel grasland met sloten, met van oorsprong veel weidevogels en natte gras- en rietlanden. Er zijn veenweidegebieden, kleipolders en diepere droogmakerijen met een grote diversiteit aan poldermolens. Er liggen twee cultuurhistorische kroonjuwelen in het landschap van GHN. Dit zijn de Polderlint Weipoort en de Kagerplassen met molens. Het gebied is rijk aan water, bestaat uit 83 polders en heeft een aantal grote plassen en meren, waaronder het Braassemermeer en het Kagerplassengebied. Een deel van deze plassen zijn ontstaan door vervening.

Veel gemeenten hebben diverse kleinere dorpen en bestaan van oorsprong uit lintbebouwing langs waterwegen. De nabijheid van de randstad is voelbaar, ook door de infrastructuur. De Rijndijk was gedurende vele eeuwen een centrum van handel, nijverheid en industrie. De steden in GHN zijn Leiden, Zoetermeer en Alphen aan de Rijn. Er is een aantal belangrijke recreatiegebieden langs de randen van het gebied waaronder de Vlietlanden en het Bentwoud.

*Als agrariers het landschap niet meer
openhouden en beheren, wie doet het dan?*

Toekomstbeeld

Op dit moment is er nog geen gezamenlijk ontwikkeld toekomstbeeld voor GHN met ruimtelijke keuzes, al zijn gebiedspartijen als LTO Noord, Boerenberaad en Rijnland hier hard aan aan het bouwen. De wens is om dit gezamenlijke toekomstbeeld komend jaar te ontwikkelen om van daaruit langjarig aan de gebiedsopgaven te kunnen werken.

Onderdelen van dit toekomstbeeld worden:

- Analyses die voor dit gebied concretere invulling geven aan water en bodem sturend. Deze liggen aan de basis van de ruimtelijke keuzes die zorgen voor een gebiedsinrichting die ook in de toekomst waterrobuust is. Dit wordt samen in beeld gebracht en praktisch inzichtelijk gemaakt.
- Een diversiteit aan (economische) ontwikkelrichtingen: Om duurzaam en economisch rendabel te ondernemen zijn er meerdere ontwikkelrichtingen voor agrariërs denkbaar. Zo kunnen boeren op hun eigen manier meebouwen. Te denken valt aan een hoogtechnologisch spoor, een extensief spoor en een multifunctioneel spoor (met ruimte voor nevenfuncties).
- De ruimtelijke keuzes die nodig zijn om de opgaven voor natuur, water en klimaat te kunnen realiseren.
- De balans met andere maatschappelijke opgaven: recreatie, meer diverse neventakken, duurzame energie, meer woningen, leefbaarheid van het buitengebied.

Kijkend naar de toekomst van het Groene Hart Noord zien we blijvend ruimte voor een toekomstbestendige vitale agrarische sector met rendabele verdienmodellen. Agrariërs dragen bij aan het landschap en een gezonde leefomgeving, ze zijn een onmisbare partij in het landschapsbeheer en er is ruimte voor ondernemerschap en werk op het platteland. De sector is veerkrachtig en goed in staat om zich aan te passen aan economische, natuurlijke (klimaatverandering) of beleidsontwikkelingen. Menselijke activiteiten zijn in balans met natuur, water en bodem. Het natuurlijk systeem biedt bescherming tegen extreem weer, schoon water en lucht en een omgeving waarin mensen kunnen wonen, werken en genieten. Het gemeentelijk- en provinciaal beleid in het landelijk gebied houdt rekening met alle maatschappelijke belangen: van natuur tot landbouw, van huidige tot toekomstige generaties. Dit is in lijn met Europese en nationale ontwikkelingen en provincie, waterschap, gemeenten en ondernemers werken hierin samen.

Opgaven en uitdagingen in het gebied

Veel opgaven van de transitie van het landelijk gebied komen samen in Groene Hart Noord. De opgaven voor herstel van het natuurlijk systeem komen vanuit de EU, via het Rijk uit bij het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZHPLG). Dit zijn opgaven voor natuur, water en klimaat. In de bijlagen staat een overzichtstabel die alle opgaven laat zien én laat zien wat de gebieds-pecifieke opgave is die landt in GHN. Deze gebiedsspecifieke opgave wordt in de pagina's hieronder geconcretiseerd. De zorg van het gebied is dat hier later nog aanvullende EU of Rijks opgaves aan worden toegevoegd. Daarom is het essentieel dat we in dit gebiedsplan zowel laten zien waar we direct mee aan de slag kunnen, als de oproep doen om met concrete (middel)lange termijn doelen te komen van de totale opgave. Er is zicht nodig op het doelgat en gestelde gebiedsdoelen moeten realiseerbaar zijn.

Aanvullend aan deze ZHPLG opgaven heeft het gebied het thema vitale agrarische sector geconcretiseerd. Ook worden in dit hoofdstuk een aantal beleidsthema's genoemd in het beleidsspoor, waaronder water- en bodem sturend en de ruimtelijke koers. Dit zijn geen opgaves, maar leveren belangrijke randvoorwaarden om als gebied aan de slag te kunnen. In de bijlage zijn de cijfers, analyses en achterliggende kaarten te vinden.

OPGAVE	KOMT VANUIT	GAAT VOOR GHN OVER
Vitale agrarische sector	Gebiedspartijen	Verdienmodellen, landinrichting, bedrijfsmaatregelen.
Natuur	ZHPLG	NH ₃ , weidevogels, (GBDA)
Water	ZHPLG	KRW, (klimaatbestendige inrichting)
Klimaat	ZHPLG	CO ₂ uit bodemdaling
Beleidsspoor	Overig beleid van provincie en waterschap	Adaptief omgevingsbeleid, Water en bodem sturend, klimaatadaptatie Ruimtelijke koers, RES, luchtkwaliteit, ...

Tabel 1 Opgaven Groene Hart Noord, uitgebreide tabel in bijlagen.

Vitale agrarische sector

Deze (ondersteunende) opgave is door GHN toegevoegd aanvullend aan de ZHPLG opgaven en wordt als zeer belangrijk ervaren om met energie initiatieven in het gebied te kunnen ontwikkelen die bijdragen aan de ZHPLG doelen.

Zonder rendabele toekomst voor boeren is er geen duurzame transitie van het landelijk gebied mogelijk. Als we alleen spreken over opgaven voor water, klimaat en natuur, en niet sturen op toekomstperspectief voor ondernemers, gaan de huidige middelgrote multifunctionele bedrijven het niet volhouden. Dat leidt tot schaalvergroting en mogelijke bedrijfsintensivering, waardoor de kwaliteiten van het landschap worden aangetast. Agrariërs beheren vanuit hun familiebedrijven een groot deel van het landelijk gebied en zijn daarvoor onmisbaar. Met ondernemersruimte en verdienmodellen die niet kwetsbaar zijn voor beleidswijzigingen (oa beschikbaarheid subsidies voor beheers-pakketten) ontstaat energie en blijven bedrijven toekomstbestendig. Hiermee kunnen ze duurzaam produceren én bijdragen aan maatschappelijke opgaven.

De transitie van het landelijk gebied vraagt om nieuwe verdienmodellen (niet alleen producten maar ook diensten) die passen bij het gebied en niet alleen afhankelijk zijn van overheidssteun.

Kaarten/data in bijlage Landbouwanalyse, landgebruik.

Wettelijke/beleidsbasis Rijk: Gemeenschappelijk landbouw beleid (GLB), EU: Boer tot Bord, Brede welvaart.

Wat betekent dit in Groene Hart Noord?

- Uitwerken en implementeren welke nieuwe verdienmodellen in dit gebied het beste passen.
- Gezamenlijk werkwijze maken om vergunningsaanvragen en wijzigingen in omgevingsbeleid te versnellen.

Natuuropgave ZH-PLG

Vanuit de EU-doelen voor natuurherstel zijn stikstofemissiereductie en weidevogelherstel de belangrijkste opgaven die landen in GHN om aan natuurherstel bij te dragen. Groenblauwe verbindingen ziet de provincie als middel voor o.a. versterken van de waterkwaliteit en versterken van biodiversiteit in het algemeen.

Te hoge stikstofdepositie leidt tot verzuring en verlies van biodiversiteit. Het verminderen van stikstofemissie is cruciaal voor herstel van natuur en het halen van (Europese) natuuropgaven. Zowel ammoniak (NH_3 , vanuit m.n. melkvee) als stikstofoxiden (NO_x , uit sectoren zoals industrie, vervoer en gebouwde omgeving) dragen bij aan de depositie. Een groot deel van de neerslag in Natura2000 gebieden is niet afkomstig uit de directe omgeving maar van elders. GHN draagt bij aan deze achtergronddepositie. De provincie wil toe naar geborgde emissiereductie (doelsturing) i.p.v. een absoluut/relatief reductiedoel. De specifieke uitwerking hiervan is nog niet vastgesteld en in ontwikkeling (SANE). LTO heeft samen met IPO en VNG het Bouwstenen-document emissiereductie landbouw opgesteld als samenwerkingsvoorstel.

Het veenweidegebied staat bekend om zijn boerenlandvogels. Weidevogels (o.a. grutto's) zijn sterk afhankelijk van een open agrarisch cultuurlandschap waarin op grote schaal vochtige en kruidenrijke graslanden aanwezig zijn. Grasland waarin oudervogels hun nest ongestoord kunnen uitbroeden en kuikens worden gespaard van agrarische werkzaamheden en het risico op predatie. In heel Nederland en Zuid-Holland zijn aantallen weidevogels de laatste tien jaar met ~20% afgenomen (o.a. door verdroging, klimaatverandering, intensivering, minder insecten, predatie, verstoring). Veel boeren in GHN zijn actief bezig met weidevogelbeheer en maken gebruik van een ANLb vergoeding (4031 ha in 2024, vooral licht beheer).

Veel planten en dieren hebben uitwisseling nodig tussen leefgebieden om te kunnen overleven. Voor weidelandschappen gaat het om soorten zoals bijvoorbeeld de dotterbloem, rietorchis en libellensoorten. Zonder verbindingen raken populaties geïsoleerd en kwetsbaar. Een netwerk van groene en blauwe (natte) landschapselementen als bosjes en natuurvriendelijke sloten zorgt voor verbinding van leefgebieden: groenblauwe dooradering (GBDA).

De provincie heeft als ambitie om ~10% GBDA te realiseren in 2030, als een middel om te werken aan natuurherstel. Ook kunnen deze landschapselementen gecombineerd worden met andere functies zoals recreatie en verbetering van de waterkwaliteit. Een risico is dat hogere beplanting zorgt voor een minder open landschap, wat conflicteert met de belangen van weidevogels. Daarom is het belangrijk zoveel mogelijk gebruik te maken van GBDA (soorten) die passen in het gebied.

Kaarten in bijlage NH_3 en NO_x , NNN en N2000 gebieden, Zoekgebieden NNN, groenblauw netwerk, landschapstypekaart, GBDA, Weidevogelgebied uit OER, Agrarisch natuurbeheer.

Wettelijke/beleidsbasis Vogel- en Habitatrichtlijn, Biodiversiteitsstrategie, Natuurherstelwet, Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Aanvalsplan Landschap, Bossenstrategie, Omgevingswet, programma Natuur.

Wat betekent dit in Groene Hart Noord?

- Toe naar een nader te bepalen NH_3 emissiereductie^[A].
- Doelsturing uitwerken en managementmaatregelen faciliteren.
- 1000-1100 extra broedparen weidevogels en 10 tot 20 broedparen akkervogels op 70 tot 100 hectare in 2040 (t.o.v. 2019). Met bijvoorbeeld maatregelen als meer (zwaar-ANLb) areaal en optimaliseren van huidige gebieden (mozaïeken, peil op termijn naar -40 cm) en aanpak van predatoren.
- Meekoppelkansen: NO_x reduceren, GBDA van 4-6% naar 10% (454-674ha extra) plus kwaliteitsverbetering, NNN zoekgebied langs N11.

^[A] (SANE onderzoekt emissieplafond van 35-45 kg/ha niet locatie specifiek, nog niet vastgesteld).

Wateropgave ZH-PLG

Goede waterkwaliteit is van levensbelang. We willen het grondwater schoonhouden voor onze eigen drinkwatervoorziening en die van onze (klein)kinderen. We willen dat water beschikbaar blijft voor landbouw, natuur en recreatie en dat we in tijden van droogte hier slim mee omgaan. Schoon water wordt steeds schaarser als productiemiddel.

Voor waterkwaliteit ligt in GHN de focus op 14 (KRW-)waterlichamen met daarnaast een categorie 'overig water'. Uit analyses blijkt dat de waterkwaliteit niet voldoende is in diverse waterlichamen verspreid over GHN (zie bijlage voor details) De belangrijkste KRW-opgaven gaan over de aanpak van een te veel aan nutriënten (fysisch-chemisch), gewasbeschermingsmiddelen, biologie en overig water (waterplanten) (zie kader). Sommige wateren zijn vanwege hun grootte niet aangewezen als KRW-waterlichaam, maar zijn wel geclassificeerd als 'overig water', deze wateren hebben een inspanningsverplichting.

Naast de KRW-opgave heeft de provincie de ambitie om beleid, inrichting en beheer aan te passen aan het veranderende klimaat. Dit vraagt om een integrale aanpak, onder andere vanuit de Water en Bodem sturend (WBS) gedachte. Doordat het geen ZHPLG-opgave is maar een ambitie/middel, staat dit onderwerp bij de paragraaf "beleidsspoor".

Kaarten in bijlage Verziltingskaart, wateroverlast, polderpeilkaart, KRW-beoordelingskaarten, rivierkreeft verspreiding.

Wettelijke/beleidsbasis Kaderrichtlijn Water, Nitraatrichtlijn, Grondwaterrichtlijn, Drinkwaterrichtlijn, EU-strategie voor bodem, Water en Bodem Sturend, Deltaprogramma, Omgevingswet, Drinkwaterwet, Nationaal Waterprogramma.

Wat betekent dit in Groene Hart Noord?

Kaderrichtlijn water (KRW):

- Uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen, fosfor en stikstof en overige landbouwbronnen te verminderen (met KPI aanpak?). In specifieke gebieden uitspoeling vanuit boomteelt verminderen (impact op o.a. de Wilck).
- Riool overstorten en inlaten verbeteren.
- Ecologisch beheer en onderhoud en inrichting natuur vriendelijke oevers, oeverbehoud, baggeren) en maatregelen voor rivierkreeften.

Klimaatopgave ZH-PLG

Een groot deel van GHN bestaat uit veenbodems. In veenweidegebieden leidt bodemdaling tot CO₂-uitstoot, verzakkingen en steeds grotere inspanningen voor het waterbeheer. Door extremere droge periodes zal de grondwaterstand in veengebieden veel verder gaan uitzakken. Hierdoor zal de bodem bij onveranderd beleid sneller dalen dan nu al het geval is. Als we de waterpeilen aanpassen aan de bodemdaling zoals tot voor kort gebruikelijk was wordt nog deze eeuw tientallen centimeters daling verwacht. Dit zou lokaal grote gevolgen hebben voor bebouwing en infrastructuur. CO₂-uitstoot zal toenemen en ook de waterkwaliteit zal verder achteruit gaan door veenafbraak en het vrijkomen van nutriënten die samengaan met de bodemdaling.

14% van de veenoxidatie van de provincie komt vanuit GHN en ligt gemiddeld op ruim 10 ton/ha/jr (zie bron in bijlage). Om de reductieopgave te halen moet de emissie naar 6 tot 4 ton/ha. Dit is voor GHN de belangrijkste opgave om bij te dragen aan de CO₂-emissiereductieopgaven.

17

Door de grondwaterstand te verhogen, kan bodemdaling worden geremd en CO₂-uitstoot verminderen. De verwachting is dat een grondwaterstand richting -40 cm CO₂-reductie oplevert. Om de klimaatakkoord CO₂-eq reductieopgave van 2030 te halen, zijn echter in delen van het veenweidegebied meer maatregelen nodig. De gevolgen van het verhogen van de grondwaterstand in het veengebied zijn groot: polders worden natter, wat veel impact heeft op de intensieve veeteelt.

Kaarten in bijlage Bodemkaart, CO₂-emissies veenweide, peilopzet per polder (verschil tot -40), bodemdaling.

Wettelijke/beleidsbasis Green deal (Fit for 55), Klimaatakkoord en -wet.

Wat betekent dit in Groene Hart Noord?

- Emissiereductie opgave door minder bodemdaling van 29.400 CO₂ ton/jr in 2030 t.o.v. 2016. Dit betekent bijvoorbeeld maatregelen als WIS-projecten en toegroeien naar grondwaterstanden (minder dan) -40 cm onder maaiveld.
- Methaanemissiereductie valt onder klimaatopgave, maar is meekoppelkans bij NH₃ reductie (geen apart doel, zie toelichting hieronder).

Overige opgaven landelijk gebied

Diverse EU en rijksopgaven (oorspronkelijk NPLG) zijn niet in bovenstaande tekst beschreven. Dit betekent niet dat ze niet belangrijk zijn, maar dat de grootste impact in GHN bij andere opgaven ligt. Voor een volledig beeld zijn deze wel opgenomen in de bijlage, daar is ook de samenhang met de EU/Rijksopgaven te zien.

Dit gaat om:

- Methaan en lachgas, geen formeel gebiedsdoel vanuit provincie, wel vanuit EU-wetgeving. Meekoppelkans bij NH₃ reductie door extensivering. Het gebied maakt zich zorgen dat deze later alsnog wordt toegevoegd. Z.s.m. concretiseren.
- Bossenstrategie: geen opgave GHN, wel kansen identificeren.
- Drukfactoren N2000: De Wilck (zie kader volgende pagina) enige N2000 gebied in GHN, niet stikstofgevoelig. Afspraak gemaakt om verder in gesprek te gaan met Staatbosbeheer.
- NNN-realisatie: grotendeels planologisch belegd in Zuid-Holland, meekoppelkans bij vergroten van biodiversiteit.

Natura2000-gebied De Wilck

De Wilck is een klein natuurgebied met vochtige en natte graslanden. Het is bestemd als foerageer- en vooral rustgebied voor de Kleine Zwaan en de Smient. Daarnaast vervult het een functie voor weidevogels zoals de Grutto, Kievit en Tureluur. Door de beperkte omvang en de ligging midden in agrarisch gebied is De Wilck kwetsbaar voor verstoring, verdroging en nutriënten-aanvoer vanuit de omgeving.

Belangrijke knelpunten zijn verzuring en vermesting van de bodem, lagere waterpeilen in de omgeving en het ontbreken van voldoende overgangszones naar omliggende percelen. Deze factoren beïnvloeden de kwaliteit van de graslanden en de beschikbaarheid van voedsel voor overwinterende watervogels en weidevogelkuikens. Ook maakt het het lastig om het gebied voldoende nat te houden. Gewenste maatregelen zijn onder andere het verminderen van nutriëntenuitspoeling, het verbeteren van de bodemkwaliteit, het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en het verder versterken van plas-dras. Meer details in [NDA](#).

Beleidsspoor – wat speelt er verder?

Bij de betrokken overheden zijn diverse andere ruimtelijke opgaven en bijbehorend beleid in ontwikkeling die direct impact hebben op de opgaven voor natuur, water, klimaat en een vitale agrarische sector. Uitwerking van dit 'beleidsspoor' is daarmee een belangrijk middel of randvoorwaarde om de opgaven te realiseren. Dit gaat om onder andere: Water en bodem sturend (WBS), de ruimtelijke koers en grondbeleid. In de bijlagen staan ook kaarten over recreatie, de RES en luchtkwaliteit. In hoofdstuk 3 staan de belangrijkste initiatieven waarvan GHN vindt dat deze essentieel zijn komende gezamenlijk tijd op te pakken.

Water en bodem sturend

Water en bodem sturend is een aanpak waarbij de natuurlijke waterhuishouding en bodemeigenschappen de inrichting en het gebruik van het land (mede) bepalen, zodat ruimtelijke ontwikkelingen als nieuwe wijken, infrastructuur of landbouwprojecten duurzaam, kostenefficiënt en ecologisch verantwoord zijn. Klimaatverandering veroorzaakt daarbij extremere weersomstandigheden zoals hevige regenval, langere droge periodes en hogere temperaturen. Dit vraagt een integrale benadering, kennis van het gebied en samenwerking tussen partijen als landeigenaren, gemeenten, waterschap en provincie. De provincie heeft in samenwerking met waterschappen de *Onderlegger voor integrale afwegingen in gebiedsprocessen Zuid-Holland* gemaakt. Als uitwerking van de Ruimtelijke koers toekomstbestendig Zuid-Holland (2024). Een aantal van de structurerende rijkskeuzes worden opgenomen in de provinciale herziening van het omgevingsbeleid.

Het Hoogheemraadschap van Rijnland onderzoekt in de studie [Toekomst-gericht Waterbeheer Rijnland](#) – zie kader volgende pagina – wat klimaatverandering en ruimtelijke ontwikkelingen betekenen voor het watersysteem én het Rijnlands gebied. Daarmee wordt verder ingevuld hoe het watersysteem in de toekomst meer sturend gaat zijn voor het landgebruik. Dat gaat niet alleen over wat Rijnland moet en kan doen, maar ook over maatregelen van andere partijen in de ruimtelijke inrichting en het landgebruik. Zo zijn er ook enkele waterbergings-zoekgebieden in GHN.

Adaptief omgevingsbeleid en de ruimtelijke koers

De veranderbereidheid bij agrariërs in GHN is groot. Daarvoor is wel (vergunnings)ruimte nodig om toekomstgerichte lange termijn keuzes te kunnen maken. Flexibel en ondernemersgericht omgevingsbeleid maakt het mogelijk om lokaal passende oplossingen te realiseren. Zo kun je nieuwe vormen van landgebruik, nieuwe teelten, kringlooplandbouw of landschapsdiensten realiseren die niet altijd binnen bestaande regels passen, maar wel aan integrale opgaven bijdragen. Of niet-agrarische neventakken zoals zorg, wonen, recreatie en energie als verdienmodel inzetten naast (agrarisch) natuurbeheer. De vraag bij adaptief omgevingsbeleid is waar de ontwikkelruimte zit; wat kan er wél?

Dit is essentieel bij de uitwerking van de ruimtelijke koers van de provincie (ruimtelijke keuzes). Deze is vastgesteld in 2024 en wordt thematisch uitgewerkt. Het eerste deel van de uitwerking zit in de omgevingsbeleidsherziening 2025. De provincie kiest voor het beschermen en behouden van onbebouwde ruimte voor maatschappelijke opgaven zoals landbouw, water, natuur en energie, in combinatie met extensieve recreatie. Wonen en werken mogen voortbouwen binnen bestaande reserve- en ontwikkellocaties, maar worden niet automatisch gefaciliteerd op basis van behoefteprognoses. Het bestaande VAB-beleid met de mogelijkheden die dit geeft blijft bestaan. Voor GHN is het essentieel dat overheden en met name de provincie in ruimtelijke keuzes adaptief omgevingsbeleid blijven faciliteren.

Grondbeleid en instrumentarium

Om duurzaam en toekomstbestendig te boeren, is grond nodig. Een sterke landbouwstructuur met goed verkavelde bedrijven draagt bij aan het betaalbaar en met draagvlak behalen van opgaven van het landelijk gebied. Daarvoor is actief strategisch grondbeleid en instrumentarium nodig. Met verplaatsingen kunnen agrariërs die willen groeien of extensiveren meer ruimte krijgen op plekken waar dat kan. Grond van stoppende boeren kan bijvoorbeeld via ruilverkaveling (en gebiedssamenwerking) beschikbaar komen voor omliggende bedrijven. Via herwaardering kan grond worden ingezet voor versterken van biodiversiteit (extensivering, ecologische verbindingen, of weidevogelgebied). Vraagstukken als herwaardering vragen om nieuw beleid om de toekomstige speculatie tegen te gaan en de grondprijzen beheersbaar te houden.

In voorjaar 2026 wil de provincie aanvullend beleid ontwikkelen voor een toekomstbestendige landbouw. Met daarin (beleids)ruimte voor multifunctionele landbouw en het beter beschermen van landbouwgrond. GHN heeft meerdere initiatieven waarvoor goed grondinstrumentarium essentieel is. In hoofdstuk 3 is daarom extra aandacht voor de ontwikkeling van ondersteunend grondinstrumentarium

Kaarten in bijlage Water en bodem sturend, RES-zoekgebieden, recreatiegebieden, luchtkwaliteit.

Wat betekent dit in Groene Hart Noord?

- Gezamenlijk scenario's vaststellen voor een toekomstvisie voor Groene Hart Noord binnen de uitgangspunten van de ruimtelijke koers en water en bodem sturend. Dit heeft impact op keuzes m.b.t. landgebruik, waterpeilen, waterberging, natuurvriendelijke oevers, bodembeheer en verzilting in het gebied.
- Ook bij keuzes over functieverandering in Groene Hart Noord wordt het principe van 'water en bodem' sturend gehanteerd.
- Realisatie van adaptief omgevingsbeleid en strategisch grondbeleid met instrumentarium is essentieel voor een vitale agrarische sector in GHN.

Toekomstgericht Waterbeheer Rijnland

Het Hoogheemraadschap van Rijnland onderzoekt in de studie 'Toekomstgericht Waterbeheer Rijnland' wat klimaatverandering en ruimtelijke ontwikkelingen betekenen voor het watersysteem én het Rijnlands gebied. Rijnland kijkt naar wat er op de middellange (2050) en lange termijn (2100) kan gebeuren gericht op alle taken: waterveiligheid, voldoende water en schoon water.

Uit de studie blijkt dat klimaatverandering grote gevolgen heeft voor het watersysteem en het gebied. Zo verzilten (steeds zouter water) bijvoorbeeld delen van het Rijnlands gebied, wat grote gevolgen heeft voor de landbouw en de natuur. Daarnaast neemt de kans op wateroverlast toe, wat grote gevolgen heeft voor de inrichting van het stedelijke en landelijke gebied. Op de lange termijn ziet Rijnland zorgelijke ontwikkelingen op het gebied van waterkwaliteit en de beschikbaarheid van zoet water.

Deze ontwikkelingen kunnen niet alleen met maatregelen in het watersysteem opgelost worden, maar er moet ook worden gekeken naar maatregelen in de ruimtelijke inrichting. Daarnaast is het belangrijk dat inwoners en bedrijven zelf leren omgaan met de gevolgen van klimaatverandering.

In GHN zien we bij onveranderd doorgaan de volgende opgaven voor de lange termijn:

- **Waterkwaliteit** watertemperatuur loopt op, toename zuurstofloosheid/vissterfte.
- **Wateroverlast** bebouwing en hoogwaardige teelten op veen kwetsbaar; grasland zal vaker onderlopen.
- **Versnelde bodemdaling** gevolgen voor bebouwing, infrastructuur en afwatering, meer nutriënten uit veenafbraak; meer CO₂-uitstoot.
- **Zoetwaterbeschikbaarheid** toename zoute kwel; toename watervraag; zeer beperkte mogelijkheden extra aanvoer zoetwater.

AAN DE SLAG

AAN DE SLAG

De initiatieven (of projecten of ideeën) in het gebied sluiten aan bij de opgaven. Ze zijn afgelopen maanden opgehaald bij diverse gebiedspartijen (zie bijlagen), de lijst is niet uitputtend. Dit hoofdstuk geeft met 4 werksporen en 1 beleidsspoor een beeld van wat er loopt én waar we komend jaar of komende jaren realistisch mee aan de slag kunnen als financiën of wetgeving beschikbaar zijn.

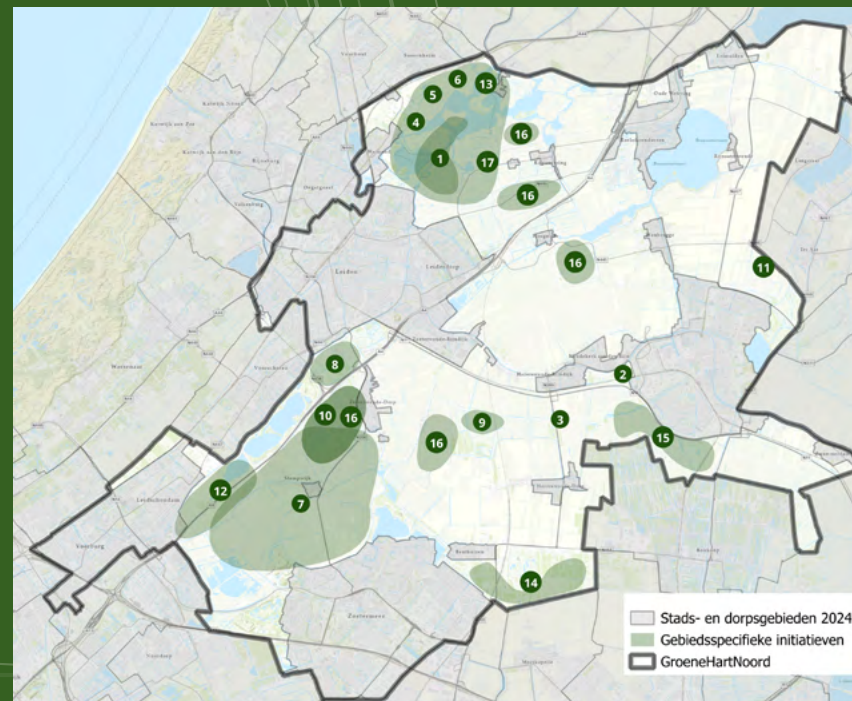
De werksporen zijn:

- 1 Vitale agrarische sector
- 2 Stikstof, weidevogels, biodiversiteit
- 3 Waterkwaliteit
- 4 CO₂-reductie van bodemdaling

De meeste initiatieven dragen bij aan meerdere werksporen, ze staan bij het spoor waar ze het meeste aan bijdragen. **Alle initiatieven staan met begroting, randvoorwaarden en betrokkenen uitgewerkt bijlagen, hieronder staat een impressie.** Elk initiatief vraagt veelal geld, instrumenten, denkkracht, onderzoek of nieuwe samenwerkingen. Daarbij is een inschatting gemaakt hoe snel het initiatief gerealiseerd kan worden.

Hiervoor worden onderstaande categorieën gebruikt:

- **Loopt** (een deel van) het initiatief loopt al, er is (start)financiering aanwezig. Gebiedspartijen zijn nodig om bij te blijven dragen of vervolgstappen te realiseren.
- **Plukrijp** kleine moeite groot plezier, het initiatief is ver uitgedacht. Het kan autonoom uitgevoerd worden of er is weinig financiering voor nodig.
- **Ontwikkelen** Initiatief is minder concreet, er is wat hulp/onderzoek nodig om het tot een projectplan uit te werken.
- **Omvangrijk** Complexe en dure projecten. Deze projecten vragen keuzes op een aantal grotere thema's die niet door initiatiefnemers zelf gemaakt kunnen worden. Of het heeft betrekking tot stappen in wetgeving die nu nog niet voorzien zijn. Dit zijn wel vaak de initiatieven die écht transformerend zijn.

Gebiedsbreed:

Regie en Perspectief
Themabijeenkomsten
Agrarische structuurverbetering GHN
Fieldlab Groene Hart pilots
BoerenNatuur Weidevogels
Bijenlandschap
Heggen en Hagen – GBDA
Regionale kringloop Biomassa
& Waterkwaliteit

Beleidsspoor:

Adaptief omgevingsbeleid
Klimaatadaptatief inrichten bebouwd gebied
Versterken ecologische zones
Toekomstbeeld

Gebiedspecifiek(er)

- 1 Land van Wei en Water
- 2 Verwaarden Potgrond
- 3 Monovergister Alphen
- 4, 5, 6, 13 Kagerplassenbod + pilots
- 7 Perspectief in de Polders (o.a.)
- 8 Oostvlietpolder
- 9 De Wilck
- 10 Westeinde Polder
- 11 Agrarisch Cultuurlandschap Alphen
- 12 Leidschendammerhout
- 14 Bentwoud
- 15 Zaans Rietveld
- 16 Aanleg WIS (5 polders)
- 17 Polderlab Vrouw Venne

Figuur 3 Locaties initiatieven, landelijk gebied lichtgeel

Werksporen met initiatieven

WERKSPOOR Vitale agrarische sector

Een goed verdienmodel voor het agrarisch bedrijf is een randvoorwaarde voor een toekomstbestendige vitale sector én duurzaam beheer van het agrarisch landschap. Dat kan gaan om hogere/nieuwe inkomsten of om lagere kosten. Met een goed verdienmodel kunnen ondernemers al dan niet met bedrijfsmaatregelen zorgen voor vermindering van landbouwemissies, zoals ammoniak, broeikasgassen of nutriënten naar bodem en water. Daarbij is het waardevol als er in GHN een vorm van structuurverbetering plaatsvindt. Zodat individuele bedrijven (bedrijven die willen groeien of extensiveren) op een logische plek zitten, wat soms niet de plek waar ze nu zitten.

Er zijn diverse typen verdienmodellen en bedrijfsmaatregelen denkbaar:

- Bestaande agrarische praktijk:
 - Voer-/management, technische maatregelen. Veel boeren zijn hier al mee bezig.
 - Verwaarden van het product (korte keten, kaasmakerij), verminderen van de kosten (kringlopen sluiten) of verwaarden van het restproduct (mest).
- Nieuwe agrarische functie naast de bestaande of in plaats ervan.
- Neventak: zorg, recreatie, boerderijwinkel, vergaderfaciliteit, loonbedrijf, energie-opwek. Zo'n 1/3 van de boeren heeft een commerciële neventak. Door de ligging nabij de stad zijn de uitgangspunten voor commerciële neventakken gunstig.
- Vergoeding van maatschappelijke diensten (ANLb, belonen KPI's).
- Eenmalige vergoeding of compensatie, bijvoorbeeld bij een grondtransactie.
- Niet-agrarische onderneming of dienstverband buiten het bedrijf.

Voorbeelden van wat er al loopt

Agrarisch ondernemers nemen al diverse maatregelen: Ammoniakemissies uit de melkveehouderij zijn in de GHN-gemeenten, na een lichte groei in 2015 - 2020, in 2023 met 10% afgenomen t.o.v. 2020. Specifieke activiteiten die lopen zijn:

- Er wordt aan kennisuitwisseling gedaan. O.a. het Boerenberaad heeft **themabijeenkomsten** gehouden over managementmaatregelen en KPI's.

- Vanuit de € 188 miljoen (provinciale middelen, 1e tranche) hebben het **Field Lab Groene Hart** en **Wij.land** projecten gestart.

Voorbeelden waar we mee aan de slag kunnen

LTO Noord en Boerenberaad hebben twee overkoepelende initiatieven ontwikkeld die gebiedsbreed worden opgezet. Deze worden hieronder als eerste genoemd. Daarnaast worden 2 polderprocessen uitgelicht.

Met **Regie & Perspectief** van LTO Noord wordt toegewerkt naar een integrale aanpak via een gebiedsofferte. Alle boerenbedrijven in GHN kunnen meedoen. De gebiedsofferte(s) beantwoordt aan de ZHPLG-opgaven, verbijzonderd naar een regionale invulling met uitwerking van (economisch, ecologisch en sociaal) toekomstperspectief van de land- en tuinbouw. Door in afgebakende gebieden te oefenen met maatregelenpakketten, gesteund door een brede groep ondernemers leren wat werkt, wat het kost en welke instrumenten moeten worden aangepast. Het zorgt er voor dat middelen eerlijk en transparant kunnen worden verdeeld en maakt de stap naar concrete acties.

Met **Agrarische structuurverbetering in GHN** zet het Boerenberaad ambitieus in op een initiatief gericht op verbetering van de verkavelingsstructuur. Vrijwillige ruil leidt tot betere verkaveling en creëert ruimte voor bedrijfsontwikkeling. Door Groenblauwe dooradering langs randen van percelen toe te voegen en WIS en kleitoevoeging als maatregelen mee te nemen in plannen wordt bodemdaling afgeremd. Zo wordt bijgedragen aan meerdere opgaven. Dit initiatief is geen alternatief voor een gebiedsproces, maar een onmisbare bouwsteen.

Omvangrijk In Warmond werken 5 agrariers samen in het **land van Wei en Water** aan een plan voor natuurinclusieve landbouw waarin vakmanschap, rentmeesterschap en gemeenschap samenkomen.

Omvangrijk In het **gebiedsproces Kagerplassen Polders** staan boeren in de startblokken voor 3 pilots, op de thema's mest, waterkwaliteit, en weidevogels. Daarnaast hebben 16 bedrijven een gezamenlijk gebiedsbod met bedrijfsmaatregelen in ontwikkeling, waarvoor vanuit de overheid een aantal randvoorwaarden (toegang tot grond voor blijvers, gebieds/groepsnorm emissies, experimenteerruimte voor evenwichts-bemesting en adequate beloningen en predatiebeheer voor weidevogelbeheer).

WERKSPOOR Stikstof, weidevogels, biodiversiteit

Dit werkspoor gaat over inrichting en beheer, maar heeft ook een sterke verbinding met werkspoor 1 (vitale agrarische sector) aangezien initiatieven op het boeren erf die bijdragen aan natuur óók rendabel moeten zijn. Daarmee zijn maatregelen nauw verweven met werkspoor 1.

Maatregelen kunnen variëren van extensiveren, gronden deels gebruiken voor aanleg van landschapselementen, restproducten verwaarden of extra hectares in te zetten voor weidevogelbeheer. Door meer functies op één plek te creëren kan er zowel een agrarische onderneming draaien als ruimte zijn of komen voor meer biodiversiteit.

Om weidevogelaantallen effectief te vergroten zal ook naar maatregelen tegen predatie en verstoring moeten worden gekeken, net als het open houden van het landschap (geen verstedelijking). Opstellen van gebied voor ANLb, is belangrijk en ook op NNN, N2000 en gronden van overheden kan een weidevogeldoelstelling bijdragen.

Voorbeelden van wat er al loopt

- ~1/3 van de agrariërs neemt deel aan **ANLb**. Dit gaat om 4031 ha (zie bijlage).
- Voor **kennisuitwisseling** worden diverse activiteiten georganiseerd waar- onder themabijeenkomsten van Boerenberaad over Agrarisch Natuurbeheer en weidevogels.

Voorbeelden waar we mee aan de slag kunnen

Ontwikkelen In het project **Perspectief in de Polders (PidP)** verkennen betrokken partijen hoe het agrarisch economische model in reactie op een veranderende werk- en leefomgeving op lange termijn verandert. Er worden pilots en activiteiten uitgewerkt die op korte termijn opgepakt kunnen worden, bijvoorbeeld voor het Landschapspark in de zuidwesthoek van GNH. Hierbij is de relatie met de stedelijke omgeving nadrukkelijk in beeld.

Plukrijp/Ontwikkelen In de pilot **Weidevogel polderplannen** van het **gebieds- proces Kagerplassen Polders** wordt door d.m.v. een inrichting- beheer- en monitoring plan het leefgebied van weidevogels in 6 polders versterkt. Deze aanpak kan vanaf 2027 provinciebreed worden ingezet.

Ontwikkelen Met **Coöperatie de Groene Klaver** wordt via polderprocessen gewerkt aan hotspotbeheer. Op plekken waar nu boerenlandvogels broeden en jongen grootbrengen wordt gewerkt met de boeren aan hoe het beheer-mozaïek verbeterd kan worden door te kijken naar veiligheid, voedsel, vocht, variatie en voortplanting.

Plukrijp Via Hoopheggen en Wij.land zijn er mogelijkheden om (o.a. in Kaag en Braassem) **GBDA te versterken** door de aanplant van heggen en hagen. Als hier een gebieds-brede analyse en plan voor gemaakt wordt kan dit worden uitgebreid.

WERKSPOOR Waterkwaliteit

Initiatieven binnen dit Werkspoor dragen bij aan de KRW doelen voor oppervlakte water. Hierbij zijn specifieke maatregelen denkbaar zoals:

Ecologisch inrichting (zoals natuurvriendelijke oevers), beheer en onderhoud (waaronder baggeren) van sloten. Rivierkreeften aanpak, (veen)oeverafbraak verminderen, drinkbakken en afrastering.

Uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen, fosfor en stikstof verminderen door bedrijfsmaatregelen o.b.v. KPI's, zoals gebruik van bufferstroken, precisie-bemesting en ijzerzand filters. Verbeterde spuittechnieken, fluorantheen gebruik stoppen en aanpak van inlaten en overstorten.

Voorbeelden van wat er al loopt

- Hoogheemraadschap van Rijnland heeft sinds 2022 een **Landbouwportaal** voor ondersteuning bij het verbeteren van de water en bodemkwaliteit. Via dit portaal wordt er i.s.m. boeren gewerkt aan verbetering van sloten: ecologisch schonen van sloten, baggeren, onderhoud van natuurvriendelijke oevers.
- Door inzet van **bufferstroken** wordt nutriëntenuitspoeling op diverse plekken verminderd.

Voorbeelden waar we mee aan de slag kunnen

Omvangrijk Ontwikkeling van een **circulaire, regionale biomassa-keten**. Lokale reststromen verwerken tot hoogwaardige bodem- en oeverproducten. Hierdoor verbeteren we de ecologische en chemische waterkwaliteit, remmen we bodemdaling en verminderen we de uitstoot van broeikasgassen en stikstof.

Plukrijp Aanpassen van het beheer van *hoofdwatgangen in de pilot van het gebiedsproces Kagerplassen polders*; minder emissies en betere benutting nutriënten door frequent baggerspuiten en minder schade aan oevers en vegetatie door inzet lichter materieel.

Ontwikkelen Staatsbosbeheer wil in samenwerking met grondeigenaren bij het *Zaans Rietveld* werken aan realisatie van NVO's, nieuwe gemaaltjes, A-watgangen buiten het natuurgebied.

WERKSPOR CO₂-reductie uit bodemdaling

Het tegengaan van het dalen van veenbodems zorgt voor vermindering van CO₂-uitstoot. De initiatieven in dit werkspoor dragen daarmee bij aan de opgave voor Klimaat.

Vernatten van de veenbodem is vooralsnog de enige grootschalig toepasbare bewezen maatregel tegen bodemdaling. Dit kan door een combinatie van waterinfiltratiesystemen (WIS) en het opzetten van het slootwaterpeil. Andere initiatieven hebben een meer innovatief karakter en worden op kleine schaal getest als onderdeel van (landelijke) onderzoeksprogramma's. Er moet bij uitvoering van initiatieven rekening mee gehouden worden dat deze zonder aanvullende maatregelen negatieve effecten kunnen hebben op de waterkwaliteit, kans op wateroverlast en de hoeveelheid zoetwater die nodig is.

Voorbeelden van wat er al loopt

In 3 polders in Kaag en Braassem wordt gewerkt aan de *aanleg van WIS*. Voor deze locaties heeft de provincie al subsidie verstrekt en is De Groene Klaver gestart met de realisatiefase: de Vlietpolder, Blauwepolder en Waterloospolder. Voor kennisuitwisseling worden diverse activiteiten georganiseerd waaronder bijvoorbeeld de *themabijeenkomst* van Boerenberaad over bodemdaling en WIS.

Voorbeelden waar we mee aan de slag kunnen

Plukrijp Voor 2 polders in Zoeterwoude wordt gewerkt aan het projectplan voor de subsidieaanvraag voor de *aanleg van WIS: de Oostbroekpolder en de Grote Westeindse Polder*.

Plukrijp Op 33 ha van Land van Ons in de *Vrouw Vennepolder* wordt elk jaar het grondwaterpeil 3 cm verhoogd om bodemdaling te remmen.

Daarnaast experimenteren telers met nieuwe gewassen zoals rijst, cranberry's en bessensoorten. Het project is gestart; de komende 10 jaar wordt er onderzoek gedaan naar de ingrepen en zijn er vervolgstappen te verwachten. Er zijn een aantal vervolgstappen te zetten waar ondersteuning bij nodig is, waaronder in het verdienmodel.

BELEIDSSPOOR Ruimtelijke randvoorwaarden

Diverse van de initiatieven vragen om ruimtelijke keuzes en doorontwikkeling van beleid. Vanuit de omgevingswet is het principe om uit te gaan van "ja mits" in plaats van "nee tenzij". Hierbij wordt er gekeken of initiatieven mogelijk gemaakt kunnen worden in plaats van aangegeven wat niet mag. GHN is als gebied niet eindverantwoordelijk voor de verschillende beleidsontwikkelingen. Echter door samen te werken en input aan te leveren voor onder andere adaptief omgevingsbeleid en grondinstrumentarium kunnen we initiatieven versnellen die bijdragen aan de opgaven van natuur, water en klimaat, met behoud van een agrarische vitale sector. Het beleidsspoor is daarmee essentieel in ondersteuning van de werksporen en concretiseert ruimtelijke randvoorwaarden. Ook zorgt dit ervoor dat duurzaam ondernemerschap in het gebied de ruimte krijgt en er positieve energie blijft om samen te bouwen.

De thema's zijn uitgebreid beschreven in hoofdstuk 2. We hebben hierbij als GHN Daarnaast valt ook ondersteuning zoals vanuit agrarische coaches en ondersteuning van het gebiedsproces onder dit spoor.

Voorbeelden van wat er al loopt

Rijnland heeft in haar studie *Toekomstgericht waterbeheer Rijnland* een analyse uitgevoerd van de lange termijn impacts van klimaatverandering en ruimtelijke ontwikkelingen. Daaruit komt naar voren dat klimaatverandering grote gevolgen heeft voor het watersysteem en het gebied. Deze kunnen niet alleen met maatregelen in het watersysteem opgelost worden, maar er moet ook worden gekeken naar maatregelen in de ruimtelijke inrichting. Bij Rijnland kunnen de plantoetsers aan de voorkant van een ontwikkeling adviseren hoe de principes van Water en Bodem Sturend doorwerken op de plannen. Daarnaast is het belangrijk dat inwoners en bedrijven zelf leren omgaan met de gevolgen van klimaatverandering.

De provincie heeft de **onderlegger Water en Bodem Sturend** in juni 2025 opgeleverd en in diverse onderdelen in het omgevingsbeleid 2025 verwerkt. In de oplegger is zichtbaar gemaakt wat het WBS inhoudt op vier waterthema's en wat de ruimtevragers zijn. Vervolgstap is het toepassen van Water en Bodem Sturend op alle ruimtelijke inpassingen.

In Alphen wordt ter ondersteuning en versnelling van agrarische initiatieven gewerkt met een **bedrijvencontact functionaris**. Dit zorgt er voor dat er in een vroege fase contact is over wat er kan en de ondernemer één aanspreekpunt heeft binnen de gemeente die kan schakelen met alle betrokken gemeentelijke collega's.

Voorbeelden waar we mee aan de slag kunnen

Omvangrijk Toekomstbeeld GHN, integraal toekomstbeeld of scenario's, zodat initiatieven kunnen worden getoetst op toekomstbestendigheid en (agrarisch) ondernemers en bewoners zekerheid krijgen over hun toekomstperspectief. De ruimtelijke claims voor natuur, water en klimaat, maar ook energie, woningbouw worden hierin zover mogelijk meegenomen.

Ontwikkelen Om initiatieven als **agrarische structuurverbetering** (Boerenberaad), Regie en Perspectief (LTO Noord) en diverse polderprocessen te versnellen, wil GHN inzetten op concretiseren van **grondinstrumentarium**. Dit gaat om praktische instrumenten als het verwerven van bedrijven om grond te gebruiken om anderen te helpen extensiveren, of de vrijkomende grond van 'stoppers' anders te bestemmen. Uitgangspunt is hierbij in eerste instantie focus te hebben op grondgebonden bedrijven, waarvan er ~330 in het gebied vallen. De kosten voor omschakeling (intensief – extensief) worden geschat op € 15.000,- per hectare, herverdeling en herwaardering op 25% van de grondprijs. Als de komende 5 jaar 10% van de bedrijven hier aan mee wil doen is hier 20-30 M€ voor nodig om serieus aan de slag te kunnen.

Plukrijp Via gemeenten of provincie hebben agrariers laagdrempelig toegang tot onafhankelijke **agrarische coaches**, zodat kansen sneller in beeld zijn en initiatieven kunnen worden gerealiseerd.

Samenvatting van middelen voor de eerste 5 jaar

Bovenstaande initiatieven zetten een eerste stap in de realisatie van de opgaven uit hoofdstuk 2. Daarbij is een eerste inschatting van benodigde financiering gemaakt. Details per initiatief staan in de bijlage.

WERKSPOOR	AANTAL INITIATIEVEN	BUDGET INSCHATTING
Vitale agrarische sector	7 initiatieven	~ 32,2 M€
Stikstof, weidevogels, biodiversiteit	12 initiatieven	~ 24,6 M€
Waterkwaliteit	4 initiatieven	~ 2,8 M€
CO ₂ reductie uit bodemdaling	2 initiatieven	~ 3,1 M€
Beleidsspoor	7 initiatieven (incl. + grondinstrument)	~ 24,7 M€
TOTAAL		~ 87,4 M€

4

VERVOLG VOOR UITVOERING

VERVOLG VOOR UITVOERING

Nu is het moment om te handelen. De vorige ronde met maatregelenpakketten hebben we gemist. Echter in de komende periode worden naar verwachting nieuwe middelen beschikbaar gesteld via het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) en de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) biedt in 2025–2027 extra innovatiebudget via AKIS. Ook kunnen Europese fondsen, bijvoorbeeld Horizon Europe (CSA en R&I Projecten) en het Europese Partnerschap Agrobiodiversiteit betrokken worden. Vanuit het programmabureau Groene Hart komt informatie beschikbaar over de Regionale Investeringsagenda voor NOVEX gebieden. Door nú te starten, sluiten we aan op deze financieringsrondes en benutten we de huidige bereidheid van overheden en ketenpartners om innovatieve gebiedsprojecten te ondersteunen.

28

We willen de stap zetten naar concreetheid. Van analyse van opgaven naar maatregelen op het erf. We willen opschalen met oog voor de eigenheid van polders. In hoofdstuk 3 heeft het gebied laten zien welke initiatieven het te bieden heeft. Om deze initiatieven verder te ontwikkelen, uit te voeren en te koppelen aan bestaande potjes is instrumentarium, financiering en samenwerkingsafspraken nodig.

Met aandacht voor de randvoorwaarden uit hoofdstuk 1:

- **Instrumenten** als advisering/coaching, kennis en verbinding organiseren. Naast de boer gaan staan. Om mogelijk te maken dat de boer maatregelen neemt of zijn bedrijf omschakelt. Daarnaast is er ook ruimtelijk en juridisch instrumentarium nodig. Om keuzes te maken en voor juridische borging en oplossingen voor bedrijven zonder vergunning.
- **Financiering** om de periode van omschakeling te kunnen overbruggen en rendabele verdienmodellen te ontwikkelen voor de lange termijn. Plus financiering voor uitvoering van maatregelen t.b.v. de opgaven. En monitoring en beheer en onderhoud. Samenwerking organiseren op het niveau van de opgave.

- **Samenwerking** Als we samen optrekken als gebied kunnen we de beste keuzes voor het gebied maken en de meeste meerwaarde creëren. We zorgen voor heldere besluitvorming tussen alle betrokken gebiedspartijen, zodat we toe kunnen werken naar lange termijn betrouwbaarheid en voorspelbaarheid.

Maak het mogelijk: de instrumentenkoffer

Hieronder staat een eerste lijst met instrumenten die nodig zijn voor realiseren van initiatieven. De eindverantwoordelijkheid voor realisatie van deze instrumenten ligt niet bij GHN als gebied maar veelal bij Rijk en provincie. Uiteraard dragen initiatieven uit het beleidssppoor (H3) bij aan deze instrumenten en denkt het gebied graag mee.

- **Technische en juridische borging** van maatregelen, zorgen voor een duidelijk nulpunt, monitoring, doorwerking in de vergunde situatie; KPI-aanpak (kringloopwijzer), leren van en samenwerken met Fieldlab Groene Hart.
- **Ruimte in de regels**, dienstverlening rond het omgevingsbeleid en actualiseren van de ruimtelijke kaders.
- **(Ruimtelijk) instrumentarium**: Instrument voor her/afwaardering, grond (inclusief heldere rol van de overheid). Grondbank als middel voor behoud en effectief gebruik van lokale landbouwgrond. Regionale stikstofbank: vrijkomende vergunningsruimte die (deels) aan het gebied ten goede komt.
- **Begeleiding** van intensieve gebiedsprocessen op polderniveau (per < 10 à 20 boeren) gericht op de inzet van grond van stoppers om blijvende bedrijven te helpen extensiveren. Coaching of advisering aan individuele bedrijven (bijvoorbeeld onafhankelijke plattelandscoaches).

Financiering nu en in de toekomst

Als gebied zetten we met onze initiatievenlijst via de provincie in op een nieuwe tranche aanvraag vanuit de provincie aan het Rijk. Zeker de omvangrijke projecten zijn hier afhankelijk van. Er zijn echter al diverse financieringsvormen aanwezig die nu benut kunnen worden. Dit gaat om o.a.:

- **Rijk** GLB (kennisvouchers, SABE, NSP, ANLb, vernattingsregeling, Leader), Agenda Natuurinclusief.
- **Provincie** Groen Zuid-Holland & Kwaliteitsimpuls Natuur & Landschap, Melkveehouderij-regeling, agrarische coaches (?), SPUK, WIS-subsidie.

- **Waterschap** natuurvriendelijke oevers, duurzaam bodembeheer, groenblauw buurtidee (via Landbouwportaal – voortzetting is belangrijk).
- **(Groen)fondsen** voor het werven van financiën voor het onderhoud en/of instandhouding van het agrarisch gebied.
- **Private partijen** (zoals de Rabobank) en hun investeringspotentie betrekken bij de doorontwikkeling van het agrarisch gebied.

Naast financiering voor specifieke initiatieven is generieke financiering nodig voor:

- **Overbruggingsbudget** (per januari 2026) om het gebiedsproces verder uit te bouwen, kansrijke initiatieven door te ontwikkelen, bestaande financieringsbronnen te koppelen en het beleidspoor verder te ontwikkelen.
- **Ontwikkel- en investeringsbudget** voor realisatie van o.a. technische maatregelen, advisering/coaching/kennisnetwerken, belonen van koplopers (kpi-pilots), verwerving en afwaardering van grond, compensatie voor waardevermindering van grond en opstallen, compensatie voor tijdelijk inkomstenverlies / aanloopinvesteringen voor omschakeling.
- **Structureel budget** voor het leveren van maatschappelijke of ecosysteem-diensten en structurele beloning door ketenpartijen. Niet zijnde subsidie-afhankelijke, en daarmee slechts tijdelijke, middelen. Er moet ook worden nagedacht over hoe agrariërs die voorop lopen eventueel gecompenseerd kunnen worden als grote investeringen teniet gedaan worden door nieuwe beleidsmatige keuzes.

Samenwerking: in het gebied en als regiegroep

Om het gebiedsplan verder uit te werken is het belangrijk onderstaande acties mee te nemen. Daarnaast zijn er strategische afspraken gemaakt in de regiegroep die borgen dat er gezamenlijk richting gegeven kan worden en de provincie een samenwerkingspartner heeft.

- Particuliere grondeigenaren betrekken en activeren (o.a. Aanvalsplan Landschap).
- Professionalisering collectieven (i.s.m. De Groene Klaver), ondersteuning overkoepelende initiatieven (LTO Noord, Boerenberaad, Groene Klaver).
- Versterking onderlinge samenwerking. Zowel tussen overheden als tussen de verschillende gebiedspartijen.

Samenwerkingsafspraken regiegroep: Hoe gaan we samen verder?

We zijn samen van ver gekomen. De komende jaren werken we intensief samen als één sterk netwerk van gebiedspartijen. Ieder vanuit de eigen taken, verantwoordelijkheden en mogelijkheden. De ruimte om zelf te bepalen hoe we de opgaven realiseren is essentieel voor draagvlak, eigenaarschap en maatwerk. We geloven dat oplossingen sterker worden als ze voortkomen uit het gebied zelf.

Komende jaren willen we in GHN toegroeien naar een duurzaam samenwerkings-model. **We spreken af de rol van de regiegroep en het ambtelijk voorbereidings-overleg in ieder geval het komend halfjaar te continueren.** We nemen komend half jaar de tijd het samenwerkingsmodel verder te ontwikkelen en kijken daarbij naar voorbeelden uit omliggende gebieden om te komen tot een praktische uitvoeringsorganisatie. Waar nodig en in overleg kan de regiegroep worden uitgebreid met bijvoorbeeld vertegenwoordigers van TBO's en natuurorganisaties. De regiegroep speelt een centrale rol.

Zij zorgt voor:

- Draagvlak en consensus over totstandkoming van de gebiedsplannen (inhoud en proces);
- Delen van ontwikkelingen bij de provincie op het gebied van ZH-PLG en SANE/Omgevingsbeleid;
- Een sterk geluid vanuit het gebied afgeven in provinciale overleggen, afgestemd met de andere veenweidegebieden;
- Escalatie voor eventuele conflicterende belangen tussen de betrokken partijen;
- Aanjagen en kennis nemen van de voortgang van uitvoeringsmaatregelen;
- Aangeven strategische richting bij eventueel op te stellen uitvoeringsorganisatie en daarbij de toezichhoudende rol.

De samenwerking is gebaseerd op vertrouwen, gelijkwaardigheid en het benutten van elkaars kracht. Boeren brengen hun praktische kennis in en werken samen met terreinbeherende organisaties, en andersom. Overheden reageren vanuit hun verantwoordelijkheid, door bijvoorbeeld plantoetsers vooraf te laten oordelen over voorstellen. Door kennis en data beschikbaar

te stellen die de gebiedspartijen helpen hun plannen te verrijken en hun afwegingen te onderbouwen. Door mensen en middelen beschikbaar te stellen om mee te helpen in de uitvoeringsorganisatie. Door deze wisselwerking ontstaat een rijk palet aan inzichten en ideeën, waarmee we gezamenlijk bouwen aan een toekomstbestendig landelijk gebied. We waarderen elkaars expertise en zoeken actief de verbinding op, ook als belangen verschillen.

Besluitvorming en draagvlak

Gebiedsprocessen kosten tijd. Succesvolle gebieden hebben 5-10 jaar nodig om te komen tot duurzame verandering. Het gebiedsplan is de start van een adaptief proces. Dit is de eerste fase. We spreken gezamenlijk af op welke momenten we gaan herijken of een volgende ronde initiatieven toevoegen. Voorstel is om in juni 2026 te herijken en een volgende ronde te starten.

Het gebiedsplan is vanuit de regiegroep op 4 december 2025 aangeboden aan de provincie. Er wordt door de regiegroep gevraagd om constructieve feedback en een inhoudelijke reactie op wat er gevraagd wordt (randvoorwaarden, geld, capaciteit). De provincie kijkt hierbij naar enerzijds het doelbereik van het totale plan, anderzijds wordt een afweging gemaakt in uitvoeringsprojecten voor prioritering van middelen.

Colleges hebben de bevoegdheid om zolang dit binnen bestaande budget- en beleidsafspraken valt mee te sturen in de uitvoering. In deze fase is actief informeren en enthousiasmeren van de respectievelijke gemeenteraden voldoende.

Bindende samenwerkingsafspraken worden gemaakt op projectniveau. Daarmee steunen alle partijen het gebiedsplan zonder dat ze het met alle projecten, doelen en initiatieven eens hoeven te zijn.

We willen ondernemers ondersteunen

die hun nek uitsteken.

Zij mogen later niet tegen de lamp lopen

5

**WAT LEVERT HET
GEBIEDSPLAN OP?**

WAT LEVERT HET GEBIEDSPAN OP?

Ons bod aan de provincie - het GHN is het waard

Het gebiedsplan levert ruim 25 gedragen initiatieven die bijdragen aan de opgaven en doelen. Met dit gebiedsplan zetten we een stap in het versterken en bouwen aan een toekomstbestendig landelijk gebied in Groene Hart Noord. Voor 100% doelbereik is echter méér nodig. Op dit moment, najaar 2025, is er nog geen zicht op langjarige beschikbaarheid van middelen. Wel staat mede door het gebiedsproces het gebied in de startblokken om gemotiveerd aan de slag te gaan. Wat GHN betreft liggen er veel kansen om nu met steun van de provincie uit te bouwen.

In dit hoofdstuk wil GHN benadrukken dat het één van de belangrijke gebieden in Zuid-Holland is voor het ZHPLG én er commitment en inhoud ligt wat betreft governance, uitvoering en beleidsontwikkeling.

- **Er is bestuurlijk commitment:** De regiegroep (met ambtelijke ondersteuning) vertegenwoordigt de belangrijkste gebiedspartijen, steunt het plan en wil komend half jaar door met aanjagen en richting geven. Komende tijd kunnen samenwerkingen worden verstevigd met buurgemeenten, regio-organisaties en andere gebiedspartijen.
- **Men wil nu buiten aan de slag:** Er zijn >25 initiatieven in beeld waar mensen buiten aan de slag willen en vaak al zijn. Hier kunnen verdere samenwerkingen in ontwikkeld worden. Er zijn 10 polders aan de slag met thematische of integrale polderprocessen en GHN staat klaar om er nog 5 tot 10 per jaar op te starten.
- **Het gebied wil versnellen:** Er zijn >5 beleidsonderwerpen waar het gebied met overheden aan wil verder bouwen om initiatieven buiten te kunnen versnellen.

- **De vitale agrarische sector is gemotiveerd en wil verder:** De agrarische bedrijven in Groene Hart Noord kenmerken zich door een groot aanpassingsvermogen en veranderbereidheid (bron: keuktentafelgesprekken). Veel bedrijven hebben opvolgers om continuïteit te bieden.
- **De agrarische gronden van GHN zijn van belang voor heel Zuid-Holland:** GHN is in omvang goed voor ruim 20% van het 'kerngebied' Veenweiden (in oppervlakte, aantal bedrijven en aantal dieren). Zuid-Holland kan niet zonder het gebied als zij stappen wil zetten. GHN omvat een significant aandeel wat betreft weidevogelgebied (~30% broedparen), bodemdaling (14% CO₂) en stikstofdoelen. De agrarische sector is als grondeigenaar voor economisch, landschappelijk en maatschappelijke diensten percentueel gezien zo'n grote speler, dat dit een gebied is om op in te zetten.

We moeten daarbij geïnformeerd in gesprek over hoe we verder kunnen bouwen aan een goede balans tussen perspectief voor de landbouw én het realiseren van duurzaamheidsdoelen. De komende jaren zijn aanvullende (integrale, ruimtelijke) keuzes en afspraken en acties nodig, die deels nu nog niet te voorzien zijn of aanvullende kennis vergen. Dit is nodig om de zorgen van gebiedspartijen te verkleinen. Hierbij kan ook herziening van bestaande wettelijke kaders nodig of wenselijk zijn. Net als meer generieke maatregelen, bijvoorbeeld om (management)maatregelen en andere randvoorwaarden te monitoren, (juridisch) te borgen en te belonen. Het gebied ziet dat dit tijd kost maar het is wel essentieel. Ook om een goede afweging te maken hoe je middelen eerlijk verdeelt.

Door nu niet stil te gaan staan, maar vanuit de provincie direct ontwikkelgeld te bieden om komend jaar (of tot langjarige middelen beschikbaar komen) initiatieven verder te concretiseren en plukrijpe projecten op te pakken, kun je de versnelling die is ingezet met relatief weinig inspanning en middelen vergroten.

Zo ga je écht bottom-up, met draagvlak, aan de slag met de transitie van het landelijk gebied. Hiermee blijft het Groene Hart (noord) een aantrekkelijke plek om te ondernemen, wonen, recreëren met een waardevol open landschap. Laten we aan de slag gaan.

Add 1: Overzicht initiatieven met benodigde budget inschatting eerst 5 jaar (details in bijlage)

☐ Hoofdwerkspoor ☐ Kleinere bijdrage

WERKSPOOR	VITALE AGRARISCHE SECTOR	STIKSTOF, WEIDEVOGELS, BIODIVERSITEIT	WATERKWALITEIT	CO ₂ REDUCTIE UIT BODEMDALING
Regie en Perspectief	~ 14 M€ (+ 200 M€ uitvoering)			
Agrarische structuurverbetering GHN	~ 9,9 M€			
Themabijeenkomsten BBR	~ 20 k€			
1 Land van Wei en Water	~ 4.2 M€			
2 Verwaarden mest tot potgrond	~ 150 k€			
3 Monomestvergisting en verwaarding	capaciteit			
4 Kagerplassen gebiedsbod	~ 3.9 M€			
5 Kagerplassen mestpilot		~ 200 k€		
6 Kagerplassen weidevogelplan		~ 800 k€		
Fieldlab Groene Hart pilots		capaciteit (+27 M€ bestemd)		
7 Perspectief in de Polders		~ 500 k€ (+600k onderzoek andere bron)		
BoerenNatuur Weidevogels		~ 4 M€		
8 Oostvlietpolder		capaciteit		
9 De Wilck		~ 500 k€ (+ 9 M€ bestemd)		
10 Westeinde Polder		~ 520 k€ (+ SKNL bestemd)		
11 Agrarisch Cultuurlandschap Alphen		~ 70 k€		
12 Leidschendammerhout		~ 3 M€		
Bijenlandschap		~ 40 k€		
Heggen en Hagen – GBDA		~ 15 M€		
13 Kagerplassen hoofdwatgangen pilot			~ 50 k€	
Regionale kringloop Biomassa & Waterkwaliteit			~ 2.4 M€	
14 Bentwoud			~100 k€	
15 Zaans Rietveld			~ 270 k€	
16 Aanleg WIS				~ 3 M€ (+5.6 beschikbaar)
17 Polderlab Vrouw Venne				~ 50 k€ (+ onderz. bestemd)
BELEIDSSPOOR (EERSTE 5 JAAR)	VITALE AGRARISCHE SECTOR	STIKSTOF, WEIDEVOGELS, BIODIVERSITEIT	WATERKWALITEIT	CO ₂ REDUCTIE UIT BODEMDALING
Toekomstbeeld	~ 150 k€			
Agrarische consultants	~ 750 k€			
Grondbeleid	~ 20 M€ (+ 30M€ na 2030)			
Adaptief omgevingsbeleid	~ 10 k€			
Klimaatadaptatief inrichten bebouwd gebied			~ 20 k€	
Versterken ecologische zones		~ 3 M€		
Ondersteuning gebiedsproces	~ 800 k€			